

Csak a minta volt német

Kristó Gyula nemzetünk születéséről

„Annyit kérek az olvasótól, hogy amennyiben nem ért velem egyet, ne politikai szótárban keresen címkét erre, ne nemzetárulást vagy -gyalázást emlegessen, hanem ténybeli ismereteim, analízis képességeim hiányos voltára gyanakodjék” – írja Kristó Gyula *A magyar nemzet megszületése* című könyvében. A *Szegedi Középkorász Műhely* gondozásában kiadott kötetről kérdeztük Kristó Gyulát, a József Attila Tudományegyetem professzorát.

– Kétféle magyar állam felépítése szerepel Kristó Gyula előadásaiban és írásaiban egyaránt.

– A magyaroknak kétféle, két típusú államuk volt. Az egyik a nomádállam, a másik pedig a Szent István-féle államiság. Az egyik a 850-es években Etelközben alakult ki, fénykorát 900 táján érte el, majd a X. század első évtizedeiben hanyatlani kezdett. A nomádállamok szerte Euráziában rövid életűek volt. A magyaroknál is néhány évtized után gyengülni kezdett a központi irányítás, megerősödött az egyes törzsek, csoportok önállósága. 917-től kezdve a magyarok két irányba jártak kalandozni. Az államiság törzsi keretekre szűkül, védtelenség, kiszolgáltatottá vált szövetségükkel szemben. Az új haza, a Kárpát-medence azonban a sztyeppének legnyugatibb zaránya volt, hatalmas keleti hódítótól a X. század második felében itt nem kellett tartani. Am két keresztény hatalmasság, a Német-Római és a Bizánci Császárság súlyos fenyegetést jelentettek. Valamelyikükkel meg kellett egyezni. Több évtizedes puhatolózás után a magyarság számára sorsdöntő nyitás Nyugat felé történt meg. Szent István állama mindenben tagadta a nomádállami berendezkedést, és teljesen új – elemeiben mai napig élő – állami szisztémát valósított meg.

– Ezt az eseményt úgy tartjuk számon, hogy Magyarország Szent István alatt és Szent István révén csatlakozott Európához.

– A fogalmakat indokolt nagyon óvatosan használni. Európa fogalma ebben az időszakban sem egységes. Egyfelől geográfiai, másfelől kvalifikációs (életmínőséget jelző, társadalmi fejlettséget kifejező) értelme van. A középkorban Európa keleti határa a Donnál (és nem – mint ma – az Urál hegységénél) húzódott. Ilyen értelemben a magyarság, legalábbis levediai honfoglalása óta, európai népek tekinthető, anélkül, hogy ehhez a kvalifikáció képzetét kapcsolhatnánk. Ugyanakkor az ezredforduló környékén nem Nyu-

gat-Európa volt a legfejlettebb régió. Társadalmi struktúrája ugyan átjárhatóbb, szabadabb volt, mint az Európa fogalmán kívül eső Bizáncé, de aligha lehet tagadni, hogy egy sor más mutató alapján (mint például a közigazgatás, az irtás tudás, a városiasodás, a higiénés viszonyok terén) Bizánc és kivált a főváros, Konstantinápoly előrébb tartott, mint Nyugat-Európa vagy annak bármely városa. 1000 táján még nyitott kérdés volt, hogy a hajdani Római Birodalom melyik örököse, a nyugati vagy a keleti császárság lesz-e a minőség letéteményese. Szent Istvánt több körülmény együtthatása sarkallta arra, hogy Nyugat felé nyisson. Apja, Géza nomád törzsi állama a Kárpát-medence nyugati felében terült el, tehát a tájékozódás irányát geopolitikai szempont is befolyásolta. Géza és István Bizáncban már csak másodiknak számított volna az erdélyi Gyula mögött, míg Nyugaton a magyar törzsek közül az első lehetett. Gézát, aki 955-ben még kisgyermek volt, nem nyomasztotta az augsburgi vereség pszichikai terhe. Szent Istvánt, aki legalább másfél évtizeddel a Lechmezei csata után született, még kevésebb. Nem utolsósorban pedig az Árpádok törzsének nyugati irányú utkeresését a frissen létrejött Német-római Császárság bátorította fogadta. Előbb hittérítőket küldtek a birodalom területéről a Kárpát-medence nyugati felébe, majd Istvánt érdemesnek találták arra, hogy – a közép-európai uralkodó dinasztiák sarjai közül elsőként – egy jelentős nyugati méltóság családjába beházasodjék, azaz a bajor herceg (a későbbi német-római császár) húgának, Gizellának a kezébe elnyerje, majd pedig III. Ottó császár és II. Szilveszter pápa közös adományaként koronát kapjon.

– A Szent István-i magyar állam mennyiben tekinthető a nyugati keresztény királyságok lemásolásának, és miben fedezhetők fel sajátos jegyei?

– Mindenekelőtt azt a tévhitet kell eloszlatnom, hogy a magyarság a világ egyetlen népe, amely a sztyeppei nomád népek közül önerőből jutott maradandó, máig fennálló államhoz. Tartós államot a dunai bolgárok is létrehozta a VII. század végén, amelynek folytatása a mai Bulgária, de itt az eredendően török nyelvű alapítók utóbb nyelvet váltottak, elszlávosodtak. A magyarok esetében a nomádállam alapítói ugyan megőrizték eredeti magyar nyelvüket, de az új típusú államhoz nem maguktól jutottak el. A nomádállamból nem vezet út a konszolidált,

magántulajdonon felépülő, szociálisan tagolt, tartós államhoz. A magyarok az új államiság úgyszólván minden kellékét a németektől vették át. A közigazgatás német mintára létesült, az első törvények a német császári törvényhozást utánozták, Szent István első okleveleit a német császári kancellária Magyarországra került írnokai készítették, az első magyarországi pénzeket regensburgi veretek mintájára állították elő, a magyar egyházszervezet kezdeteire a mainzi érsekség gyakorolt döntő hatást. Minden német hatás ellenére is Szent István állama nem lett miniatűr Németország. Ha a minta német volt is, a tartalom megmaradt magyarnak. István feltűnően nagy súlyt helyezett függetlensége megőrzésére (1030-ban éppen a német uralkodóval szemben). S hogy Magyarország ténylegesen nem lett afféle fiók-Németország a német hatás legerősebb szakaszában sem, azt az bizonyítja, hogy a XII. század közepén, Szent István után 150 évvel is még mindig inkább az arabok érezték otthon magukat Magyarországon, és nem a németek.

– Mi a véleménye a mai magyar társadalomban élő középkorképről, különös tekintettel arra, hogy tavaly ünnepeltük a honfoglalás millicentenáriumát, s közel a 2000. esztendő, a magyar államalapítás millenniuma?

– A múltba nézők máig kedvelt terepe az őstörténet, amely – ha csak nem korlátozza a fantáziát a szigorú anyagismeret – szabad származást ad a képzeletnek. A magyar középkort még nem fedezte fel a nagyközönség. Pedig csodálatos világ, nemzeti büszkeségre jogot adó sikertörténet ugyanakkor sokkal több benne a szilárd pont, a biztos ismeret, mint a roppant ingoványos őstörténetben. A millicentenárium sokat tett azért, hogy a tömegek tisztában lássák népünk múltját. Az európai típusú magyar államiság megszületésének a 2000. esztendőben megüendő millenniuma is közelebb fogja vinni az emberekhez saját múltjukat, tudatosítja bennük, hogy akiknek valódi értékeik vannak (márpedig nekünk, magyaroknak vannak), rosszul sáfárkodnak, ha délibábot kergetnek. A magyar középkor az európai történelem fényes fejezete. Múltunk az idegenekből tiszteletet vált ki, bennünket a büszkeség érzésével kell hogy eltöltönsön. Ahhoz azonban, hogy büszkéek lehessünk rá, előbb meg kell ismernünk. Ehhez segítenek az évfordulók.

Rosdy Tamás